

Тамерлан Сафранов
ORCID iD 0000-0003-0928-5121

доктор геолого-мінералогічних наук, професор,
завідувач кафедри екології та охорони довкілля,
Одеський державний екологічний університет,
вул. Львівська, 15, 65016, м. Одеса, Україна,
safranov@ukr.net

ВИЩА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ І СУЧАСНИЙ СТАН

Екологічний складник освіти визначає соціально-економічні підвалини суспільства і є базовим складником державної екологічної політики. Від характеру взаємодії з навколишнім природним середовищем на рівні індивіда та соціуму можлива реалізація концепції сталого розвитку, а тому оцінка сучасного стану вищої екологічної освіти в Україні є вкрай актуальною проблемою. Метою статті є аналіз становлення і сучасного стану та перспектив вищої екологічної освіти в Україні, яка є центральною ланкою її безперервної системи. Важливим кроком у розвитку системи безперервної екологічної освіти, зокрема вищої екологічної освіти, була розробка у 2001 році Концепції екологічної освіти України, принципи якої, на жаль, не були реалізовані належним чином. Зміст вищої екологічної освіти віддзеркалювався у чотирьох поколіннях стандартів вищої екологічної освіти України, які урахували зміни відповідних нормативно-законодавчих документів та вимоги до змісту і результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти в межах окремих напрямів підготовки і спеціальностей. У статті охарактеризовані їх структура і зміст. Незважаючи на те, що екологічний складник на сьогодні преважує в тій формі освіти, який більшість вважає освітою для сталого розвитку, все ж поки – це лише початок формування нової системно-цілісної моделі освіти для сталого розвитку. Важливість екологізації й ідей сталого розвитку знайшло відображення в діючих стандартах вищої освіти України для здобувачів рівня вищої освіти «бакалавр» усіх спеціальностей. Але екологічний складник поки що відсутній в освітніх програмах і навчальних планах багатьох спеціальностей «неекологічних» закладів вищої освіти, тобто не приділяється належної уваги екологізації вищої освіти в Україні. Окремі положення є Концепції екологічної освіти України, вже неактуальні, що обумовлює розроблення сучасної Концепції, а, мабуть, і окремої Концепції вищої екологічної освіти України. В останні роки спостерігається зниження інтересу держави до підготовки фахівців-екологів, тому доцільно розробити заходи щодо удосконалення системи підготовки здобувачів вищої екологічної освіти.

Ключові слова: вища екологічна освіта; концепція екологічної освіти; стандарти вищої освіти .

© Сафранов Т., 2021

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.3>

Вступ. В Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (Про Основні засади..., 2019) розглядаються: існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні; мета, засади, принципи та інструменти державної екологічної політики; стратегічні цілі та завдання; етапи реалізації державної екологічної політики; очікувані результати; показники оцінки реалізації державної екологічної політики. Аналізуються першопричини екологічних проблем України, надається оцінка екологічного стану складових довкілля тощо, але, на жаль, цей важливий законодавчий документ практично не торкається проблеми вищої екологічної освіти (ВЕО), яка є базовим складником державної екологічної політики. Стає все більш очевидним, що екологічний складник сучасної освіти визначає соціально-економічні підвалини суспільства. Саме від характеру взаємодії з навколишнім природним середовищем на рівні індивіда та соціуму можна намічати реальні шляхи реалізації концепції сталого розвитку, а тому оцінка сучасного стану ВЕО в Україні є актуальною для суспільства.

Мета статті. Аналіз становлення та сучасного стану ВЕО в Україні.

Аналіз наукових досліджень. Проблеми вищої екологічної освіти в Україні розглядаються в роботах багатьох вітчизняних вчених (В. П. Андрущенко, Г. О. Білявський, Г. А. Білецька, В. М. Боголюбов, О. І. Бондар, О. П. Войтович, Н. О. Волошина, М. І. Дробноход, В. М. Ісаєнко, М. О. Клименко, В. С. Крисаченко, В. П. Кучерявий, Д. В. Лико, О. І. Любинський, М. С. Мальований, О. В. Мудрак, М. М. Мусієнко, В. Ю. Некос, А. Н. Некос, В. Г. Петрук, О. І. Пометун, Н. М. Рідей, Т. В. Саєнко, Р. Г. Синельщиков, Ю. А. Скиба, С. М. Степаненко, А. В. Толстоухов, М. І. Хилько та ін.).

Виклад основного дослідження. Першим кроком до розвитку ВЕО в Україні було затвердження «Республіканської програми екологічної освіти у

вищому і середньому спеціальному навчальному закладах Української РСР на період до 2005 року» (Постанова Державного комітету УРСР з охорони природи й Міністерства вищої і середньої фахової освіти УРСР «Про стан екологічної освіти в системі ВНЗ УРСР», № 11/4/210 від 24. 04. 1990 р.). У 1994 р. була створена науково-методична комісія (НМК) з екологічної освіти Міністерства освіти України, а в 1995 р. був виданий Указ Президента України «Про основні напрямки реформування вищої школи в Україні» (Василенко, Туркот, 2013).

Важливим кроком у розвитку системи безперервної екологічної освіти, зокрема, ВЕО, стала розробка авторським колективом (Білявський Г. О., Боголюбов В. М., Заомостян В. П., Левківський К. М., Навроцький В. М., Пустовіт Н. О., Саталкін Ю. М., Сафранов Т. А., Степаненко С. М., Шевчук В. Я.) Концепції екологічної освіти України (КЕОУ), яка була затверджена Колегією Міністерства освіти і науки України, протокол №13/6-19 від 20.12.2001 р. (Про концепцію ..., 2001). ВЕО є центральною ланкою системи безперервної екологічної освіти в Україні, оскільки вона прямо і опосередковано пов'язана з соціально-економічними складниками суспільства та забезпечує підготовку екологічно грамотних фахівців, які вже мають знання, вміння та практичні навички у сфері екології, охорони довкілля, збалансованого природокористування та сталого розвитку. КЕОУ була першим важливим кроком у розвитку екологічної освіти і культури в державі, але вона відіграла свою позитивну роль протягом минулого десятиріччя і сьогодні потребує оновлення, актуалізації з урахуванням усіх нових законодавчих вимог, загальноєвропейських тенденцій розвитку екологічної освіти (Бондар, Барановська, Єресько та ін., 2015). Принципи, що були закладені в КЕОУ, не були реалізовані належним чином і, насамперед, в «неекологічних» ЗВО.

Згідно з КЕОУ, зміст ВЕО повинен віддзеркалюватися у стандартах вищої освіти (СВО) України. У першому наближенні до стандартів вищої екологічної освіти (СВЕО) в багатьох ЗВО України у 1993 р. було застосовано «Модель підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів за напрямом «Екологія», яка була рекомендована Науково-методичною комісією МОН України. Розробка СВО почалася після відповідної Постанови КМУ (Постанова..., 1998 р.). У 2003 р.

України був розроблений СВЕО другого покоління для освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР) «бакалавр» за напрямом 0708 «Екологія», який складався із освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) та освітньо-професійної програми (ОПП), а у 2005 р. у межах цього напрямку був розроблений ГСВОУ для ОКР «спеціаліст» і «магістр» за спеціальністю 7(8).070801 «Екологія та охорона навколишнього середовища». Відповідно до «Переліку КМУ–2006» (Постанова..., 2006) підготовка бакалаврів-екологів почала здійснюватися за напрямом 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», що зумовило необхідність розробки СВЕО третього покоління, який складався вже з трьох складників (ОКХ, ОПП і засобів діагностики – ЗД). Причому, при розробці ОКХ використовувався компетентністний підхід, який забезпечував формування нової системи діагностичних засобів із переходом від оцінки знань до оцінки компетенцій та визначенням рівня компетентності в цілому. На базі визначених у ОКХ компетенцій було розроблено нормативну частину змісту ОПП (систему змістових модулів; перелік навчальних дисциплін і практик). Слід нагадати, що перелік спеціальностей підготовки фахівців за ОКР «спеціаліст» і «магістр» в рамках напрямів підготовки «Переліку КМУ – 2006», був затверджений лише в 2010 р. (Постанова..., 2010 р.). Це зумовило розробку СВЕО за відповідними спеціальностями («Екологія та охорона навколишнього середовища»; «Прикладна екологія та збалансоване природокористування – за галузями»; «Екологічна безпека»; «Екологічний контроль та аудит»; «Радіоекологія»; «Заповідна справа», які були затверджені і набули чинності в 2013-2014 рр. Зазначимо, що в Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) замість визначення «освітньо-кваліфікаційний рівень» (ОКР) введено поняття «рівень вищої освіти» (РВО), а ОКР «спеціаліст» – скасовано. Крім того, у «Переліку КМУ – 2015» (Постанова КМУ..., 2015 р.), анульовано поняття «напрямок підготовки», а зазначені лише галузі знань і спеціальності підготовки здобувачів всіх РВО, а також була виокремлена спеціальність 101 «Екологія» в галузі знань 10 «Природничі науки». Отже, спеціальності екологічного напрямку (окрім спеціальності «Прикладна екологія та

збалансоване природокористування – за галузями)» з «Переліку КМУ – 2015» збереглися у межах спеціальностей 101 «Екологія» (Сафранов та ін., 2017, 2018).

Діючі СВО України за спеціальністю 101 «Екологія» для першого (бакалаврського) і другого (магістерського) РВО розроблені і затверджені наказами МОН України від 4.10.2018 року № 1076 (РВО «бакалавр») та № 1066 (РВО «магістр»). Для всіх РВО схожим є визначення *предметної області*. Основу діючих СВЕО становить перелік компетентностей випускника, який складається із комбінації знань, умінь, досвіду та інших особистісних якостей, які визначають результати навчання. При цьому, *інтегральна компетентність* для різних РВО сформульована згідно визначень «Національної рамки кваліфікацій» (Національна рамка..., 2011). Однак, у нових СВО відсутні рекомендації щодо назв навчальних дисциплін, кількості кредитів, їх структури і змісту. *Загальні компетентності* формуються, по суті, протягом всього життя людини й зводяться до комунікативних, інформаційних, мовних та інших навичок, особистісних характеристик здобувача вищої освіти. *Спеціальні (фахові) компетентності* є відображенням базових знань і практичних навичок, які у попередніх стандартах були закладені в «нормативних» дисциплінах. Основною новацією СВО став колективний принцип забезпечення програмних результатів навчання; окрема компетентність формується як досягнення кількох програмних результатів і, навпаки, один програмний результат може відображати досягнення декількох компетентностей. Отже, жодна навчальна дисципліна не є самодостатньою і перетворюється на елемент міждисциплінарної структурно-логічної схеми підготовки фахівця (Сафранов та ін., 2017, 2018).

Зазначимо, що СВО є підґрунтям для розробки освітніх програм. При розробленні освітніх програм можна орієнтуватися на відповідні методичні рекомендації, а також на зразок складання освітньої програми, рекомендованої МОН України. Пояснювальна записка до навчального плану повинна відображати логічний зв'язок між дисциплінами та їх нормативним змістом за наступною схемою: компетентності, якими повинен оволодіти здобувач, – програмні результати навчання – найменування навчальних дисциплін, практик (Сафранов та ін., 2018).

При складанні робочих начальних програм за окремими дисциплінами необхідно вказати, які із компетентностей стандартів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) РВО забезпечує та / або інша навчальна дисципліна.

Більш складним завданням є розробка стандарту РВО «доктор філософії» зі спеціальності 101 «Екологія». Так, згідно діючих положень підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) РВО (доктор філософії) передбачає реалізацію освітнього та наукового компонентів, у той час, як СВО регламентує зміст лише освітнього складника. Атестація засвоєння здобувачем освітнього складника є обов'язковим для його допуску до публічного захисту дисертаційної роботи. Однак, вона не розкриває змісту та форми реалізації наукової компоненти СВО. Лише зазначається, що науковий компонент є самостійним закінченим науковим дослідженням, яке пропонує розв'язання теоретичних та/або практичних актуальних екологічних проблем (Степаненко та ін., 2019; Сафранов, 2020).

Якщо принципи підготовки бакалаврів і магістрів зі спеціальності 101 «Екологія» відображені у відповідних діючих СВО України, то і проблема оновлення природничої, гуманітарної та технічної вищої освіти шляхом екологізації і включенням ідей сталого розвитку знайшло відображення в діючих СВО України для здобувачів РВО «бакалавр» усіх спеціальностей, що містять такі загальні компетентності: «...усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його *сталого розвитку*...»; «... досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство ...».

На жаль, поки що не приділяється належної уваги проблемі екологізації вищої освіти в Україні, хоча очевидно, що без широкого й інтенсивного розповсюдження екологічних знань, екологізації освіти, умінь, навичок і компетентностей неможливо сформувати нове покоління з відповідним переконанням і свідомістю, діяльнісним підходом щодо збереження природних цінностей, культурних надбань (Білявський та ін., 2003; Саєнко, 2008).

В останні роки у багатьох ЗВО внаслідок скорочення держзамовлення істотно зменшилася кількість здобувачів РВО «бакалавр» за спеціальністю 101

«Екологія». Можливо, що це ще є і наслідком надмірної кількості ЗВО (майже 110), які здійснюють підготовку бакалаврів з екології. Тому, доцільно переглянути державну політику в даному контексті і розробити заходи щодо розвитку ВЕО.

У багатьох роботах простежується підміна і ототожнення понять «екологічна освіта» і «освіта в інтересах сталого розвитку» (ОСР). Слід нагадати, що ОСР – це системний підхід до глобальної освіти, де екологічний складник є найважливішою підсистемою (Образование..., 2005; Боголюбов, 2013; Коренева, 2018). Поняття ОСР ширше за екологічну освіту, оскільки вона включає в себе не тільки природничу, але й соціально-економічні складники. Незважаючи на те, що екологічний складник на сьогодні превалює в тій формі освіти, яку більшість вважає ОСР, все ж таки поки що це лише початок формування нової системно-цілісної моделі ОСР.

Висновки. Екологічний складник освіти є підґрунтям державної екологічної політики. Центральною ланкою системи безперервної екологічної освіти є ВЕО. Важливим кроком у її розвитку була КЕОУ, окремі положення якої вже не актуальні, що обумовлює розроблення сучасної Концепції. Зміст ВЕО віддзеркалювався у СВЕО, які ураховували відповідні нормативно-законодавчі документи та вимоги до змісту і результатів освітньої діяльності. На жаль, поки що не приділяється належної уваги проблемі екологізації вищої освіти в Україні. Крім того, в останні роки спостерігаємо зниження інтересу держави до підготовки фахівців-екологів. Доцільно розробити заходи щодо розвитку ВЕО.

Перспективи подальших досліджень. Враховуючи актуальність означеної проблеми, доцільно: 1) створити робочу групу для розроблення сучасної Концепції ВЕО України на базі підкомісії з екології (комісії з біології, природничих наук та математики сектора вищої освіти НМР МОН України), або на базі Одеського державного екологічного університету; 2) розробити СВЕО для інших РВО (молодший бакалавр, доктор філософії); 3) запропонувати конкретні заходи щодо удосконалення системи екологізації вищої освіти та підготовки фахівців-екологів.

Література

- Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
- Про концепцію екологічної освіти в Україні № 13/6-19 від 20.12.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
- Василенко А. О., Туркот Т. І. Вища екологічна освіта в Україні та Центрально-Азіатському регіоні. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 2 (42). С. 5–9.
- Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 228 с.
- Постанова КМУ від 07.08.1998 р. № 1247 «Про розроблення державних стандартів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF#Text>
- Постанова КМУ від 13.12.2006 р. № 1719 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text>
- Постанова КМУ від 24.05.2010 р. № 507 «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівням». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text>
- Постанова КМУ від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF#Text>
- Сафранов Т. А., Владимірова О. Г., Чугай А. В. Особливості стандартів вищої екологічної освіти України. *Сучасний стан та проблеми вищої екологічної освіти України: мат. Всеукр. науково-методич. конф. (м. Одеса, ОДЕКУ, 28-29 березня 2017 р.)*. Одеса: ТЕС, 2017. С. 148–152.
- Сафранов Т. А., Лукашев Д. В., Шелест та ін. Стандарти вищої екологічної освіти України: сучасний стан та проблеми реалізації. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Екологія»*. 2017. Вип. 16. С. 141–149.
- Сафранов Т. А., Лукашов Д. В., Хрутьба В. О., Шелест З. М. Реалізація сучасної парадигми підготовки екологів: стандарти вищої освіти України спеціальності 101-Екологія. *Професійний успіх в контексті стратегії сталого розвитку освіти: освіта, економіка, екологія: монографія*. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А. 2018. 410 с.
- Національна рамка кваліфікацій: Постанова КМУ від 23.11.2011 р. № 1341. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
- Степаненко С. М., Сафранов Т. А., Лукашев Д. В. Проблема підготовки докторів філософії в галузі природничих наук (екологія). *Управління якістю підготовки фахівців: мат. Всеукр. науково-методич. конф. (м. Одеса, ОДЕКУ, 26-27 березня 2019 р.)*. Одеса: ТЕС, 2019. С. 165–169.
- Сафранов Т. А. Стандарти вищої екологічної освіти України: історія становлення, сучасний стан та проблеми впровадження. *Здоров'язберезувальний*

контент життєдіяльного середовища особистості: монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А. 2020. 294 с.

- Білявський Г. О., Ракша Л. В., Нагорнюк О. М., Боголюбов В. М. Нові тенденції вдосконалення екологічної освіти як важливого фактора гармонійного розвитку. *Екологія і ресурси*. 2003. № 8. С. 80-91.
- Білявський Г. О., Саєнко Т. В., Пащенко О. В. Екологізація освіти – важливий напрям екологізації економіки. URL: <http://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2016/07/Bilyavskiy.doc>
- Саєнко Т. В. Освіта екобезпечного інформаційного суспільства: проблеми і перспективи: монографія. К.: Освіта України. 2008. 233 с.
- Образование в интересах устойчивого развития в международных документах и соглашениях. М.: «ЭКО – Согласие», 2005. 142 с.
- Боголюбов В.М. Сталий розвиток суспільства: соціально-екологічні аспекти формування професійної компетентності магістрів-екологів: монографія. Херсон: Грінь Д.С., 2013. 322 с.
- Коренева І. М. Освіта для сталого розвитку: реалії України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2018. №. 1. С. 17–25.

References

- Pro Osnovni zasady (strateghiju) derzhavnoji ekologhichnoji polityky Ukrajiny na period do 2030 roku (2019). [About the Basic principles (strategy) of the state ecological policy of Ukraine for the period till 2030]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
- Pro koncepciyu ekologhichnoyi osvity` v Ukrayini № 13/6-19 від 20.12.2001 р. (2001). [On the Concept Of Environmental Education in Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
- Vasylenko A. O., Turkot T. I. (2013). Vyshha ekologhichna osvita v Ukrayini ta Centraljno-Aziatsjkomu rehioni. [Higher environmental education in Ukraine and the Central Asian region]. *Tavrijskyj visnyk osvity*. (42), 5–9.
- Bondar, O. I., Baranovs`ka, V. Ye., Yeres`ko, O.V. et al (2015). Ekologhichna osvita dlja stalogo rozvytku u zapytannjakh ta vidpovidjakh: naukovo-metodychnyj posibnyk dlja vchyteliv. [Environmental education for sustainable development in questions and answers: a scientific and methodical manual for teachers]. Kherson: Green D.S., 228 p.].
- Postanova KМУ vid 07.08.1998 r. № 1247 «Pro rozroblennja derzhavnykh standartiv vyshhoji osvity» [Resolution of the CMU of 07.08.1998 № 1247 "On the development of state standards of higher education"]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF#Text>
- Postanova KМУ vid 13.12.2006 r. № 1719 «Pro pereлик naprjamiv, za jakymy zdijsnjujetjsja pidgotovka fakhivciv u vyshhykh navchaljnykh zakladakh za vidpovidnymy osvithno-kvalifikacijnymy rivnjamy». [Resolution of the CMU of December 13, 2006 № 1719 “On the list of areas in which specialists are trained in

- higher educational institutions at the relevant educational and qualification levels”]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text>
- Postanova KMU vid 24.05.2010 r. № 507 «Pro perelik naprjamiv ta specialjnostej, za jakymy zdijsnujetjsja pidghotovka fakhivciv u vyshhykh navchaljnykh zakladakh za vidpovidnymy osvitnjo-kvalifikacijnymy rivnjam [Resolution of the CMU of 24.05.2010 № 507 “On the list of areas and specialties in which specialists are trained in higher educational institutions at the relevant educational and qualification levels]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text>
- Postanova KMU vid 29.04.2015 r. № 266 «Pro zatverdzhennja pereliku ghaluzej znanj i specialjnostej, za jakymy zdijsnujetjsja pidghotovka zdobuvachiv vyshhoji osvity». [Resolution of the CMU of April 29, 2015 № 266 "On approval of the list of branches of knowledge and specialties for which higher education students are trained"]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF#Text>
- Safranov, T. A., Vladymyrova, O. Gh., Chughaj, A. V. (2017). Osoblyvosti standartiv vyshhoji ekologhichnoji osvity Ukrainy. [Features of standards of higher environmental education of Ukraine]. *Suchasnyj stan ta problemy vyshhoji ekologhichnoji osvity Ukrainy: mat. Vseukr. naukovno-metodych. konf. (m. Odesa, ODEKU, 28-29 bereznja 2017 r.)*. Odesa: TES, 148–152.
- Safranov, T. A., Lukashev, D. V., Shelest Z. M. et al. (2017). Standarty vyshhoji ekologhichnoji osvity Ukrainy: suchasnyj stan ta problemy realizaciji. [The standards of highest environmental education in Ukraine: modern state and implementation]. *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Serija «Environmentalogy»*, 16, 141–149.
- Safranov, T. A., Lukashov, D. V., Khrutba V. O. & Shelest, Z. M. et al. (2018). Realizacija suchasnoji paradyghmy pidghotovky ekologhiv: standarty vyshhoji osvity Ukrainy specialjnosti 101-Ekologhija. Profesijnyj uspikh v konteksti strateghiji stalogho rozvytku osvity: osvita, ekonomika, ekologhija: monohrafija. [Implementation of the modern paradigm of training ecologists: standards of higher education in Ukraine, specialty 101- Environmentalogy]. Cherkasy: Vydavniec Chabanenko Ju.A. 410 p.
- Nacionaljna ramka kvalifikacij: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011 r. № 1341. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
- Stepanenko, S. M., Safranov, T. A., Lukashov, D. V. (2019). Problema pidghotovky doktoriv filosofiji v ghaluzi pryrodnychych nauk (ekologhija). Upravlinnja jakistju pidgho- tovky fakhivciv: materialy Vseukrajinsjkoji naukovno-metodychnoji konferencij. TES, 165–69.
- Safranov, T. A. (2020). Standarty vyshhoji ekologhichnoji osvity Ukrainy: istorija stanovlennja, suchasnyj stan ta problemy vprovadzhennja. [Standards of higher ecological education of Ukraine: history of formation, current state and problems of implementation]. *Zdorov'jazberezhualjnyj kontent zhyttjedijalnogho seredovyshha osobystosti: monohrafija*. Cherkasy: Vydavnets Chabanenko Yu.A. 294 p.
- Biljavs'kyj, Gh. O., Raksha L. V., Naghornjuk O. M., Bogholjubov V. M. (2003). Novi tendenciji vdoskonalennja ekologhichnoji osvity jak vazhlyvogho faktora

gharmonijnogho rozvytku. [New trends in improving environmental education as an important factor in harmonious development]. *Ekologhija i resursy*, 8. PP. 80–91.

Biljavs'kyj, Gh. O., Sajenko, T. V., Pashhenko, O. V. (2008). Ekologhizacija osvity – vazhlyvyj naprijam ekologhizaciji ekonomiky. [Greening of education is an important direction of greening of the economy.]. <http://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2016/07/Bilyavskiy.doc>

Sajenko, T. V. (2008). Osvita ekobezpechnogho informacijnogho suspiljstva: problemy i perspektyvy: monohrafija. Osvita Ukrainy [Education of ecologically safe information society: problems and prospects: monograph]. Osvita Ukrainy. 233 p.

Obrazovanye v ynteresakh ustojchyvogho razvytyja v mezhdunarodnykh dokumentakh y soghlashenyjakh (2005). [Education for Sustainable Development in International Instruments and Agreements]. «EKO – Soghlasye», 2005. 142 p.

Bogholjubov, V. M. (2013). Stalyj rozvytok suspiljstva: socialjno-ekologhichni aspekty formuvannja profesijnoji kompetentnosti maghistriv-ekologhiv: monohrafija. [Sustainable development of society: socio-ecological aspects of the formation of professional competence of masters-ecologists: monograph]. Ghryn' D.S., 322 p.

Koreneva, I. M. (2018). Osvita dlja stalogho rozvytku: realiji Ukrainy [Education for sustainable development: the realities of Ukraine]. *Visnyk Ghlukhivskogho nacionaljnogho pedagoghichnogho universytetu imen Oleksandra Dovzhenka. Pedagoghichni nauky*, 1, 17–25.

ВЫСШЕЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ УКРАИНЫ: ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

Тамерлан Сафранов, доктор геолого-минералогических наук, профессор, заведующий кафедрой экологии и охраны окружающей среды, Одесский государственный экологический университет, ул. Львовская, 15, г. Одесса, Украина, safranov@ukr.net

Экологическая составляющая образования определяет социально-экономические основы общества и является базовой составляющей государственной экологической политики. От характера взаимодействия с окружающей средой на уровне индивида и социума возможна реализация концепции устойчивого развития, а потому оценка современного состояния высшего экологического образования в Украине является актуальной проблемой. Целью статьи является анализ становления и современного состояния высшего экологического образования в Украине, являющегося центральным звеном системы непрерывного экологического образования. Важным шагом в развитии системы непрерывного экологического образования, в частности высшего экологического образования, была разработка в 2001 году Концепции экологического образования Украины, принципы которой не были реализованы должным образом. Содержание высшего экологического образования отразилось в четырех поколениях стандартов высшего экологического образования Украины, которые учитывали

изменения соответствующих нормативно-законодательных документов и требований к содержанию и результатам образовательной деятельности высших учебных заведений в пределах отдельных направлений подготовки и специальностей. В работе охарактеризованы структура и содержание этих стандартов. К сожалению, пока не уделяется должного внимания экологизации высшего образования в Украине. Кроме того, в последние годы наблюдается снижение интереса государства к подготовке специалистов-экологов.

Ключевые слова: высшее экологическое образование; концепция экологического образования; стандарты высшего образования.

HIGHER ECOLOGICAL EDUCATION OF UKRAINE: HISTORY OF FORMATION AND CURRENT STATE

Tamerlan Safranov, Dr. Sc. (Geology), Professor,
Head of Ecology and Environmental Protection Department,
Odessa State Environmental University,
15 Lvivska str., 65016, Odessa, Ukraine, safranov@ukr.net

The environmental component of education determines the socio-economic foundations of society and is the basic component of the state environmental policy. The nature of interaction with the environment at the personal level and society makes it possible to implement the concept of sustainable development, and therefore the assessment of the current state of higher environmental education in Ukraine is an urgent problem. The purpose of article is to analyze the formation and current state of higher environmental education in Ukraine, which is the central link in the system of continuous environmental education. An important step in the development of the system of continuous environmental education, in particular higher environmental education, was the development of the Concept of Environmental Education of Ukraine (2001), the principles of which were not properly implemented. The content of higher environmental education is reflected in four generations of standards for higher environmental education in Ukraine, which took into account changes in the relevant regulatory and legislative documents and requirements for the content and results of educational activities of higher educational institutions within certain areas of training and specialties. The article describes the structure and content of standards of higher environmental education in Ukraine. Despite the fact that the environmental component currently prevails in the form of education that most consider education for sustainable development, yet this is only the beginning of the formation of a new system-integrated model of education for sustainable development. The importance of greening and ideas of sustainable development is reflected in the current standards of higher education in Ukraine for applicants for higher education "bachelor" of all specialties. But the environmental component is still absent in the educational programs and curricula of many specialties of "non-environmental" higher education institutions, is not due attention is paid to the greening of higher education in Ukraine. Some provisions of the existing Concept of Environmental Education of Ukraine are no longer relevant, which leads to the development of a modern

Concept, and, perhaps, a separate Concept of higher environmental education in Ukraine. In recent years, there has been a decline in state interest in the training of environmentalists, so it is advisable to develop measures to improve the training of applicants for higher environmental education.

Keywords: *higher environmental education; ecological education concept; higher education standards.*

Стаття надійшла до редакції 02.01.2021

Прийнято до друку 25.02.2021